

Bài 22. HOẠT ĐỘNG KINH TẾ CỦA CON NGƯỜI Ở ĐỚI LẠNH

I – MỤC TIÊU BÀI HỌC

1. Về kiến thức

HS cần :

– Thấy được các hoạt động kinh tế cổ truyền ở đới lạnh chủ yếu dựa vào chăn nuôi hay săn bắt động vật.

– Thấy được các hoạt động kinh tế hiện đại dựa vào khai thác tài nguyên thiên nhiên của đới lạnh (săn bắn cá voi, săn bắn và nuôi các loài thú có lông và da quý, thăm dò và khai thác dầu mỏ, khí đốt...) và những khó khăn trong hoạt động kinh tế ở đới lạnh.

2. Về kĩ năng

Rèn luyện kĩ năng đọc, phân tích lược đồ và ảnh địa lí, kĩ năng vẽ sơ đồ về các mối quan hệ.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Khi dạy bài này, GV nên đối chiếu, so sánh với cách khai thác môi trường hoang mạc. Khai thác hoang mạc, con người phải khắc phục được tính khắc nghiệt của khí hậu do *cái nóng và khô hạn* gây ra, thì khai thác đới lạnh, con người cũng phải khắc phục khí hậu khắc nghiệt do *cái lạnh và khô hạn* trên tuyết trắng mênh mông trong đêm dài tưởng như vô tận.

2. Khi nói đến khai thác tài nguyên ở đới lạnh, bài này chỉ đề cập đến dầu mỏ, khí đốt, Urani, kim loại quý hiếm, đá quý, săn bắn cá voi, hải cẩu, săn bắn và chăn nuôi các loài thú có lông và da quý..., cũng như các trạm nghiên cứu khoa học ở Nam Cực mà không đề cập đến con đường hàng không ngắn nhất giữa Bắc Âu, Bắc Á đến Bắc Mỹ đang được nghiên cứu đưa vào sử dụng.

3. Hai cực là nơi được các nhà khoa học quan tâm, nhất là châu Nam Cực. Ở Nam Cực, các nhà khoa học có thể nghiên cứu về khí hậu học, về băng học, về địa chất học, về hải dương học, về sinh học, về khả năng thích nghi của con người với môi trường lạnh. Những cuộc nghiên cứu này hết sức quan trọng vì cho đến nay, đới lạnh vẫn là nơi con người ít đến, vì phải chống chọi với khí hậu khô lạnh. Châu Nam Cực có nhiều tài nguyên khoáng sản nhưng các nhà khoa học cũng chỉ làm việc ở các trạm dọc theo bờ biển.

4. Trọng tâm bài học : Mục 1. Bài tập trọng điểm : Bài tập 3.

III – CÁC PHƯƠNG TIỆN DẠY HỌC CẦN THIẾT

- Bản đồ Kinh tế thế giới hay bản đồ Khoáng sản thế giới.
- Ảnh các thành phố ở đới lạnh của các nước Bắc Âu, Ai-xơ-len, Mĩ, Ca-na-đa, Liên bang Nga, hoặc ảnh các hoạt động kinh tế ở cực và của các dân tộc phương Bắc (sưu tầm trong các tạp chí hoặc lịch.)

IV – GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC BÀI MỚI

1. Lời giới thiệu

Tóm lược hoạt động kinh tế của con người ở đới lạnh từ hoạt động cổ truyền có từ hàng ngàn năm nay đến các hoạt động kinh tế hiện đại.

2. Gợi ý dạy mục 1

Bước 1 : GV yêu cầu HS đọc lược đồ 22.1 và lần lượt trả lời các câu hỏi sau :

- Tên các dân tộc đang sống ở phương Bắc (theo màu sắc trên lược đồ và trong bản chú giải của lược đồ) và hoạt động kinh tế chủ yếu của họ ?
- Địa bàn cư trú của các dân tộc sống chủ yếu bằng chăn nuôi (người Chúc, người I-a-kut, người Xa-mô-yet ở Bắc Á, người La-pông ở Bắc Âu).
- Địa bàn cư trú của các dân tộc sống chủ yếu bằng săn bắn (người I-nuc ở Bắc Mĩ).

Khi HS đã nêu địa bàn cư trú của các dân tộc, GV có thể đặt câu hỏi : Tại sao con người chỉ sinh sống ở ven bờ biển của Bắc Âu, Bắc Á, Bắc Mĩ và bờ biển phía nam, phía đông đảo Grôn-len, mà không sống ở gần cực Bắc của Trái Đất hoặc ở châu Nam Cực ? (ở gần 2 cực rất lạnh và không có nguồn thực phẩm cần thiết cho con người). Các dân tộc phương Bắc chỉ có thể sống được ở những nơi ít lạnh hơn, ấm áp hơn, có đài nguyên để chăn nuôi (tuần lộc...) và săn bắt các thú có lông quý (cáo bạc, chồn đen...) hoặc dựa vào nguồn động vật sống ven bờ biển bằng (cá, cá voi, hải cẩu, gấu trắng...)

Bước 2 : GV yêu cầu HS quan sát 2 ảnh 22.2, 22.3 và mô tả lại những gì thấy trong ảnh :

- Ảnh 22.2 là cảnh một người La-pông đang chăn đàn tuần lộc trên đài nguyên tuyết trắng, với các đám cây bụi thấp bị tuyết phủ.
- Ảnh 22.3 là cảnh một người đàn ông I-nuc đang ngồi trên xe trượt tuyết (do chó kéo) câu cá ở một lỗ được khoét trong lớp băng đóng trên mặt sông.

Vài con cá câu được để bên cạnh. Trang phục của ông ta (toàn bằng da) : chiếc áo khoác đen trùm đầu (mà họ gọi là a-nô-rắc), găng tay, đôi giày ống (đôi ủng), quần áo... Đặc biệt đáng chú ý là ông ta đeo đôi kính mát đen sậm (để chống lại ánh sáng chói mắt phản xạ trên mặt tuyết trắng, cho dù Mặt Trời chỉ mọc là trên đường chân trời).

3. Gợi ý dạy mục 2

Bước 1 : GV yêu cầu HS kể về các nguồn tài nguyên ở đới lạnh (khoáng sản, hải sản, thú có lông quý).

Sau đó, GV đặt câu hỏi : Tại sao cho đến nay nhiều tài nguyên thiên nhiên ở đới lạnh vẫn chưa được khai thác ? (do khí hậu quá lạnh, mặt đất đóng băng quanh năm, có mùa đông kéo dài, thiếu nhân công mà đưa nhân công từ nơi khác đến thì quá tốn kém, thiếu phương tiện vận chuyển và kĩ thuật hiện đại...).

Con người phải khắc phục khó khăn do khí hậu gây ra để khai thác vùng cực hiện nay.

Bước 2 : GV yêu cầu HS mô tả nội dung 2 ảnh 22.4 và 22.5 :

– Ảnh 22.4 là một dàn khoan dầu mỏ trên Biển Bắc, giữa các tảng băng trôi.

– Ảnh 22.5 là cảnh các nhà khoa học đang khoan thăm dò địa chất ở châu Nam Cực. Chúng ta thấy rõ các căn lều trắng họ sống và làm việc trong mùa hạ (vào mùa đông, họ rút về sống ở các trạm nghiên cứu ven bờ biển để tránh lạnh và bão tuyết).

GV bổ sung : Các hoạt động kinh tế chủ yếu hiện nay ở đới lạnh là khai thác dầu mỏ và khoáng sản quý (kim cương, vàng, Urani...), đánh bắt và chế biến sản phẩm cá voi, chăn nuôi thú có lông quý.

Bước 3 : GV nhắc cho cả lớp nhớ lại các vấn đề về môi trường ở đới nóng (xói mòn đất, suy giảm diện tích rừng) và đới ôn hoà (ô nhiễm không khí, ô nhiễm nước) và yêu cầu HS cho biết ở đới lạnh vấn đề cần quan tâm đối với môi trường là gì.

GV hướng dẫn HS lưu ý vấn đề bảo vệ động vật quý hiếm (cá voi và thú có lông quý) do bị săn bắt quá mức đang có nguy cơ tuyệt chủng. GV có thể nêu lên các biện pháp chống các tàu săn cá voi Nhật Bản của tổ chức Hoà bình xanh.

V – GỢI Ý TRẢ LỜI CÂU HỎI VÀ BÀI TẬP CUỐI BÀI

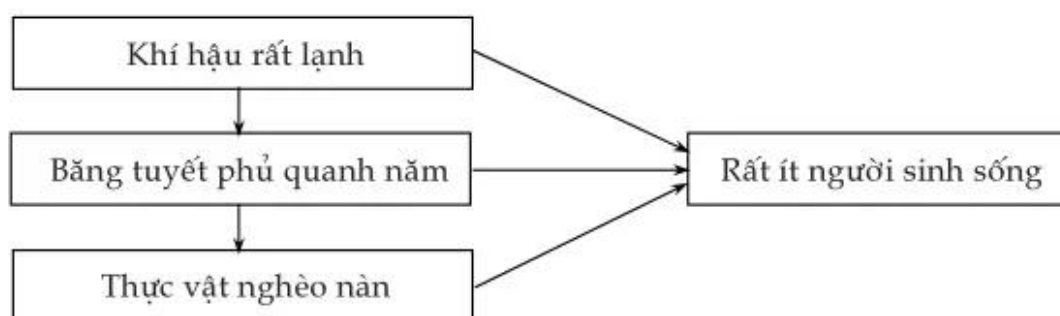
Câu hỏi 1 yêu cầu HS nêu 2 hoạt động kinh tế cổ truyền ở đới lạnh là chăn nuôi và săn bắt, nhưng phải nêu rõ chăn nuôi con gì, đánh bắt con gì.

Câu hỏi 2 yêu cầu nêu được :

– Các nguồn lợi về hải sản, về khoáng sản và về thú có lông quý của đới lạnh.

– Những nguyên nhân về tự nhiên (khí hậu quá lạnh, đất đóng băng quanh năm, mùa đông kéo dài...) và về xã hội (thiếu nhân công, thiếu phương tiện vận chuyển và kĩ thuật hiện đại...).

Bài tập 3 là bài tập lập các mối quan hệ ở đới lạnh theo kiến thức đã học trong bài. Ở đây, tất cả các dữ kiện đã được cung cấp, HS chỉ lập sơ đồ theo yêu cầu trong đó có một dữ kiện đã được cho trước để luyện tập cách lập sơ đồ các mối quan hệ. Sơ đồ đó như sau :

Đây chỉ là một sơ đồ các mối quan hệ ở đới lạnh. Vì là bài tập mở, rèn luyện sự suy nghĩ cho HS nên các em có thể đưa ra nhiều sơ đồ khác.